

Відповідно до Конституції України на законодавчому рівні встановлено гарантований державою рівень матеріальної підтримки сімей з дітьми шляхом надання державної грошової допомоги з урахуванням складу сім'ї, її доходів та віку дітей.

Так, статтею 1 **Закону України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» від 21.11.1992 № 2811-XII** (далі — Закон № 2811) передбачено, що громадяни України, в сім'ях яких виховуються та проживають неповнолітні діти, мають право на державну допомогу у випадках та на умовах, передбачених цим Законом та іншими законами України.

Порядок призначення і виплати державної допомоги сім'ям з дітьми та перелік документів, необхідних для призначення допомоги за цим Законом, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 27.12.2001 № 1751 (із змінами та доповненнями від 28.11.2018).

Відповідно до Закону № 2811 призначаються, зокрема, такі види державної допомоги сім'ям з дітьми:

- допомога у зв'язку з вагітністю та пологами;

- допомога при народженні дитини;
- допомога при усиновленні дитини;
- допомога на дітей, над якими встановлено опіку чи піклування;
- допомога на дітей одиницям матерям.

Місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи, організації та об'єднання громадян за рахунок власних коштів можуть запроваджувати додаткові види допомоги та встановлювати доплати до державної допомоги сім'ям з дітьми.

Допомога у зв'язку з вагітністю та пологами

Відповідно статті 7 Закону № 2811 право на отримання грошової виплати по вагітності та пологах має кожна вагітна жінка (у тому числі неповнолітня), але розмір допомоги та порядок її отримання безпосередньо залежить від статусу одержувача. Мова йде про те — чи працює жінка, вчиться, є приватним підприємцем, військовослужбовцем або є безробітною.

Підставою для призначення жінкам допомоги у зв'язку з вагітністю та пологами є:

— видана у встановленому порядку довідка лікувального закладу встановленого зразка та довідка з основного місця роботи (служби, навчання);

– ліквідаційної комісії для жінок, звільнених з роботи у зв'язку з ліквідацією підприємства, установи, організації;

– державної служби зайнятості для жінок, зареєстрованих у державній службі зайнятості як безробітні.

Порядок і умови видачі лікувальним закладом листка непрацездатності, який є підставою для призначення допомоги по вагітності та пологах, визначений в Інструкції про порядок видачі документів, що засвідчують тимчасову непрацездатність громадян (наказ Міністерства охорони здоров'я України від 13.11.2001 № 455).

Листок непрацездатності працівник має передати роботодавцю, а у разі роботи за сумісництвом надається копія листка засвідчена підписом та печаткою керівника за основним місцем роботи.

Комісія (уповноважений) із соціального страхування, що створюється на кожному підприємстві, установі, організації, приймає рішення про призначення допомоги по вагітності та пологах. Детальніше про це в Положенні про комісію (уповноваженого) із страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності (постанова правління ФССУ від 19.07.2018 № 13).

Допомога у зв'язку з вагітністю та пологами надається у розмірі 100% відсотків середньомісячного доходу (стипендії, грошового забезпечення, допомоги по безробіттю тощо) жінки, але не менше 25% відсотків від розміру встановленого законом прожиткового мінімуму для працездатної особи із розрахунку на місяць.

Жінкам, які працюють, за рахунок коштів Фонду соціального страхування України надається допомога по вагітності та пологах у розмірі 100 % середньої заробітної плати за весь період відпустки у зв'язку з вагітністю та пологами згідно з положеннями Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 23.09.1999 № 1105-XIV.

Застрахованій особі допомога по вагітності та пологах надається у формі матеріального забезпечення, яке компенсує втрату заробітної плати за період відпустки у зв'язку з вагітністю та пологами і не залежить від страхового стажу (особам, які протягом 12 місяців перед настанням страхового випадку мають стаж менше 6 місяців, розмір допомоги розраховується виходячи з нарахованої заробітної плати (доходу), з якої сплачуються страхові внески, але не більше за розмір допомоги, обчисленої з двократного розміру мінімальної заробітної плати).

Сума допомоги по вагітності та пологах обчислюється шляхом множення суми середньоденної заробітної плати на кількість днів фактичного перебування у відпустці. З відповідної допомоги податки та внески не утримуються.

Порядок обчислення середньої заробітної плати (доходу, грошового забезпечення) для розрахунку виплат за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням, затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 26.09.2001 № 1266.

Для надання матеріального забезпечення застрахованій особі на підставі здійснених розрахунків роботодавця заповнює заяву-розрахунок за встановленою формою та передає до відповідного органу соціального страхування. Відповідні кошти Фонд соціального страхування перераховує роботодавцю не пізніше 10 робочих днів з дня отримання заяви – розрахунку.

Фінансова допомога у зв'язку з вагітністю та пологами виплачується відразу за весь період декретної відпустки в найближчий після дня призначення допомоги строк, встановлений на підприємстві для виплати заробітної плати (частина 2 статті 32 Закону № 1105-XIV). У разі порушення терміну сплати декретних працівник може розраховувати на компенсацію (пункт 3 Порядку проведення компенсації громадянам втрати частини грошових доходів у зв'язку з порушенням термінів їх виплати).

Звертаємо увагу на деякі особливості оформлення відпустки по вагітності та пологах під час перебування жінки у відпустці по догляду за дитиною.

Законодавство передбачає, що жінка має право не переривати відпустку по догляду за дитиною віком до 3 років і не виходити на роботу, щоб мати право на виплату допомоги

по вагітності та пологах у зв'язку з народженням дитини.

За період відпустки у зв'язку з вагітністю та пологами, що збігається з відпусткою для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку, допомога по вагітності та пологах виплачується незалежно від допомоги по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку (абзац 3 частини 3 статті 25 Закону № 1105-XIV). При цьому, відпустка по догляду за новонародженим оформлюється після закінчення відпустки по догляду за старшою дитиною.

Оскільки за період відпустки по вагітності та пологах жінки не отримують заробітну плату, розрахунок виплат до пологів і після пологів проводиться виходячи з тарифної ставки (посадового окладу), встановленої на день настання страхового випадку. Якщо тарифна ставка (посадовий оклад) не встановлюється, розрахунок проводиться виходячи з розміру мінімальної заробітної плати, встановленої законом на день настання страхового випадку (пункт 28 Порядку № 1266).

У випадках перебування в лікарні на «збереженні» або у зв'язку з необхідністю лікування патології вагітності видається листок непрацездатності (лікарняний), на підставі якого здійснюється виплата допомоги по тимчасовій непрацездатності, а не допомога у зв'язку з вагітністю та пологами.

Відповідно до статті 24 Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування», розмір виплат з тимчасової непрацездатності залежить від страхового стажу:

- 50 % середньої зарплати — при страховому стажі до 3 років;
- 60 % середньої зарплати — при страховому стажі 3-5 років;
- 70 % середньої зарплати — при страховому стажі 5-8 років;

– 100 % середньої зарплати — страховий стаж понад 8 років.

Законодавство гарантує право на отримання виплат по вагітності також жінкам, які не застраховані в системі загальнообов'язкового державного соціального страхування, зокрема, це:

– жінки, звільнені з роботи у зв'язку з ліквідацією підприємства, установи та організації незалежно від форми власності за умови, що вагітна жінка була звільнена з роботи не раніше ніж за шість місяців до набуття права на одержання допомоги;

– жінки, зареєстровані в центрі зайнятості як безробітні;

– аспірантки, докторантки, клінічні ординатори, студентки закладів професійної (професійно-технічної) та вищої освіти;

– непрацюючі жінки;

– жінки, зареєстровані як суб'єкти підприємницької діяльності, які не сплачують страхові внески до Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності (стаття 7 Закону № 2811, Порядок № 175).

Матеріальна допомога аспіранткам, докторанткам, клінічним ординаторам, студенткам закладів професійної (професійно-технічної) та вищої освіти надається у розмірі місячної стипендії.

Виплати по вагітності оформлюються в управлінні соціального захисту на підставі заяви, довідки з лікувально-профілактичного закладу та документів, що підтверджують факт навчання.

Жінка, яка продовжує навчання, має право на виплату стипендії або допомоги у зв'язку з вагітністю та пологами за її вибором. При цьому допомога призначається з дня припинення виплати стипендії по день закінчення відпустки у зв'язку з вагітністю та пологами.

Допомога при народженні дитини

Допомога при народженні дитини надається одному з батьків дитини, опікуну, які постійно проживають разом з дитиною.

Для призначення допомоги при народженні дитини органу соціального захисту населення за умови пред'явлення паспорта або іншого документа, що посвідчує особу, подається:

– заява одного з батьків (опікуна), з яким постійно проживає дитина, що складається за формою, затвердженою Міністерством соціальної політики України;

– копія свідоцтва про народження дитини (з пред'явленням оригіналу).

Допомога при народженні дитини призначається у розмірі 41 280 гривень (стаття 12 Закону № 2811).

Виплата допомоги здійснюється одноразово у сумі 10 320 гривень, решта суми допомоги виплачується протягом наступних 36 місяців рівними частинами у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України (постанова Кабінету Міністрів України від 27.12.2001 № 1751).